

Δια Βίου Μάθηση

Γιώργος Τζιρίτας
Καθηγητής Επιστήμης Υπολογιστών
Πανεπιστήμιο Κρήτης
Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: tziritas@csd.uoc.gr

Η ταχύτατη αύξηση των γνώσεων, ιδιαίτερα σε ορισμένες επιστήμες, δημιουργεί ανάγκες επιμόρφωσης και συμπλήρωσης της εκπαίδευσης. Αλλαγές στα επαγγελματικά αντικείμενα απαιτούν να παρέχεται η δυνατότητα συνεχιζόμενης εκπαίδευσης. Με δοσμένη την ύπαρξη σχετικών δραστηριοτήτων που σχεδιάζονται είτε στο πλαίσιο επιχειρησιακών προγραμμάτων για την απασχόληση, είτε αυτοτελώς, αλλά αποσπασματικά, η θεσμοθέτηση της δια βίου μάθησης με ενιαίο τρόπο αποτελεί θετική ενέργεια, που θα έπρεπε να είχε ήδη γίνει.

Η επιμόρφωση και η συμπλήρωση της εκπαίδευσης αποτελούν βασικά δικαιώματα των εργαζομένων τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Για παράδειγμα για τους εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης η επιμόρφωση θα έπρεπε να θεωρείται εργασία πλήρους απασχόλησης, να παρέχεται επομένως περιοδικά εκπαιδευτική άδεια για εμπλουτισμό των γνώσεων και βελτίωση των παιδαγωγικών προσεγγίσεων της σχολικής πρακτικής. Η δια βίου μάθηση παρέχει τη δυνατότητα αναβάθμισης, προόδου και ανέλιξης για τους εργαζομένους και δημιουργεί όρους αποδοτικότερης λειτουργίας των επιχειρήσεων, δημόσιων και ιδιωτικών. Από τη φύση της συνδέεται άμεσα με τις οικονομικές λειτουργίες και τις κοινωνικές προσαρμογές που θα μπορούσαν να είναι αναγκαίες λόγω δομικών αλλαγών στην παραγωγή αγαθών ή υπηρεσιών. Σημαντική μπορεί να είναι η συμβολή της Δια Βίου Μάθησης στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, ιδιαίτερα ευαίσθητων κατηγοριών πληθυσμού. Μια εμπεριστατωμένη ανάλυση της Δια Βίου Μάθησης μπορεί να ευρεθεί στη γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος¹ σχετικά με το Νομοσχέδιο του Υπουργείου Παιδείας που δημοσιοποιήθηκε στις 13 Ιανουαρίου 2005. Το παρόν άρθρο έχει ως κύριο αντικείμενο την κριτική ανάγνωση του Σχέδιου Νόμου από την ακαδημαϊκή πλευρά, χωρίς να αγνοείται ο κοινωνικός ρόλος της Δια Βίου Μάθησης.

Η εξασφάλιση της χρηματοδότησης από τους κοινωνικούς εταίρους θα έπρεπε να είναι το πρώτο ζήτημα που θα ρύθμιζε ο Νόμος για τη Δια Βίου Μάθηση. Οι επιχειρήσεις έχουν υποχρέωση να συμβάλουν στην επιμόρφωση και στη συμπληρωματική εκπαίδευση των εργαζομένων, που ανταποδοτικά θα αυξήσει την παραγωγικότητα.² Το Κράτος έχει ένα ρόλο αναδιανεμητικό και ρυθμιστικό. Επομένως οφείλει αφενός στο πλαίσιο της κοινωνικής του πολιτικής να συμμετέχει στη χρηματοδότηση και αφετέρου να εγγυάται την ποιότητα της επιμόρφωσης εποπτεύοντας τους φορείς παροχής της. Οι εργαζόμενοι θα πρέπει επίσης να έχουν τη δυνατότητα είτε αυτοχρηματοδότησης είτε επιδότησης της συνέχισης της εκπαίδευσής τους. Το Σχέδιο Νόμου μεριμνά μόνο για τις λειτουργικές δαπάνες των Ινστιτούτων Δια Βίου Εκπαίδευσης και αφήνει ουσιαστικά τη χρηματοδότηση των ίδιων των Προγραμμάτων Εκπαίδευσης στη λεγόμενη «παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών». Οπότε η Δια Βίου Μάθηση θα τείνει προς μία ιδιωτική σχέση, αντί να είναι συλλογικό δικαίωμα με το Κράτος σε ρόλο ρυθμιστή.

Στις ευρωπαϊκές χώρες, όπου επί πολλά χρόνια υφίστανται πρακτικές δια βίου μάθησης, αυτές βασίζονται στην κοινωνική πολιτική και στην αναγνώριση της επιμόρφωσης ως δικαιώματος. Αν σε χώρες όπως η Σουηδία, η Γαλλία ή η Γερμανία, η συμμετοχή των εργαζομένων είναι υψηλή και οι αποδόσεις για την κοινωνία και την οικονομία αντίστοιχες, αυτό οφείλεται στη συμβολή των κοινωνικών εταίρων και στην αρωγή του Κράτους. Η Γαλλία για παράδειγμα δαπανά για τη

¹ <http://www.oke.gr/gnomes/GNOMI-DIA-BIOU-TELIKO.doc>

² Ας αναφερθεί εδώ το παράδειγμα της Γαλλίας που με Νόμο υποχρεώνει όλες τις επιχειρήσεις, που απασχολούν άνω των δέκα εργαζομένων, να συμβάλουν κατ' αναλογία της μισθολογίας στη συγκέντρωση πόρων για τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση.

συνεχιζόμενη εκπαίδευση 1,55% του Ακαθαρίστου Εθνικού Προϊόντος. Αν η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση μεταξύ των ευρωπαϊών εταίρων, τα αίτια δεν θα πρέπει να αναζητηθούν στην εκπαιδευτική πολιτική, αλλά στην κοινωνική πολιτική. Η ψήφιση ενός Νόμου δεν θα οδηγήσει σε ουσιαστικές βελτιώσεις, χωρίς την ευρύτερη στήριξη, τόσο από το Δημόσιο και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, όσο και από τους εργαζομένους.

Το Σχέδιο Νόμου³ που έχει ετοιμάσει και δημοσιοποιήσει πρόσφατα το Υπουργείο Παιδείας αναφέρεται τελικά μόνο στα Ινστιτούτα Δια Βίου Εκπαίδευσης που θα μπορούν να ιδρυθούν στα Πανεπιστήμια και στα Τ.Ε.Ι. Αν και από μόνα τους δεν θα μπορούν να λύσουν τα μεγάλα ζητήματα της επιμόρφωσης και της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, η θεσμοθέτησή τους είναι αναγκαία. Η πρώτη ημιτελής, ή ανολοκλήρωτη, προσπάθεια νομοθετικής ρύθμισης έγινε από την προηγούμενη πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας. Με τη συμβολή και των Πανεπιστημίων είχε φθάσει σε ένα Σχέδιο Νόμου καλά επεξεργασμένο. Σε πρόσφατη συνέντευξη της η Υπουργός Παιδείας κ. Μ. Γιαννάκου ανέφερε ότι τα Πανεπιστήμια συμφωνούν με το νέο Σχέδιο Νόμου που έχει καταθέσει. Στο Πανεπιστήμιο Κρήτης δε γνωρίζω θεσμικό όργανο, Σύγκλητο ή Γενικές Συνελεύσεις, που να έχει εκφρασθεί επί του θέματος. Ίσως η κ. Υπουργός να αναφέρεται στη Σύνοδο των Πρυτάνεων, της οποίας οι αποφάσεις δεν γίνονται πάντοτε ευρύτερα γνωστές. Μπορούμε επομένως να θεωρήσουμε ότι το θέμα είναι ανοικτό και σε δημόσιο διάλογο, που τουλάχιστον θα δώσει την ευκαιρία να καταγραφούν οι διαφορετικές προσεγγίσεις στο ζήτημα και θα μπορούσε να οδηγήσει σε βελτιώσεις.

Οποσδήποτε μέρος των δραστηριοτήτων της Δια Βίου Εκπαίδευσης θα μπορούσε να αναλαμβάνεται από τα Πανεπιστήμια, εφόσον οι δραστηριότητες αυτές συνδέονται αρμονικά με τις κύριες λειτουργίες των Πανεπιστημίων. Τα Πανεπιστήμια είναι διαρθρωμένα σε επιστήμες που αντιπροσωπεύονται από τα Τμήματα, τα οποία αποτελούν αυτοτελείς μονάδες εκπαίδευσης και έρευνας. Η συνεχιζόμενη ή συμπληρωματική εκπαίδευση δεν θα μπορούσε παρά να αποτελεί προέκταση των λοιπών δραστηριοτήτων κι επομένως τα όργανα διαβούλευσης και διοίκησης των Τμημάτων θα έπρεπε να έχουν καθοριστικό ρόλο στην έγκριση των προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης. Ο ρόλος αυτός θα έπρεπε να ολοκληρώνεται στη Σύγκλητο, που κατά συνέπεια θα πρέπει να έχει εγγυητικό της ποιότητας ρόλο στην τελική έγκριση των προγραμμάτων του ιδρύματος. Ο ρόλος των Γενικών Συνελεύσεων των Τμημάτων και της Συγκλήτου είναι τόσο σημαντικός, ώστε θα πρέπει να θεσμοθετηθεί στο Νόμο και να μην είναι αντικείμενο εσωτερικού κανονισμού σε κάθε ίδρυμα, όπως αναφέρεται στο άρθρο 8, παρ.2. Τα Προγράμματα Δια Βίου Εκπαίδευσης απαιτείται επομένως να έχουν την έγκριση της Γενικής Συνέλευσης του Τμήματος, όπου ανήκει το γνωστικό του αντικείμενο.

Με ελλοχεύοντα ήδη τον κίνδυνο απορρύθμισης από την τυχόν αυτόνομη λειτουργία των Ινστιτούτων Δια Βίου Εκπαίδευσης, αναφέρεται στο Σχέδιο Νόμου η δυνατότητα ερευνητικών δραστηριοτήτων στο πλαίσιο αυτών των Ινστιτούτων (άρθρο 8, παρ. 2 vi). Δραστηριότητες οι οποίες ανήκουν σε ερευνητικά Εργαστήρια ή ερευνητικά Ινστιτούτα θα μπορούσαν να εμφανίζονται σε μονάδες με βασική αποστολή την οργάνωση και την εποπτεία της επιμόρφωσης. Ο κίνδυνος απορρύθμισης είναι πλέον εντονότατος.

Ο τρόπος εισαγωγής της αξιολόγησης των προγραμμάτων Δια Βίου Εκπαίδευσης προκαλεί έκπληξη και ανησυχία. Η αξιολόγηση των προγραμμάτων είναι πράγματι αναγκαία. Ωστόσο ο πρόχειρος και αποσπασματικός τρόπος θέσπισης της αξιολόγησης των Ινστιτούτων Δια Βίου Εκπαίδευσης στο άρθρο 7 του Νομοσχεδίου κινδυνεύει να απαξιώσει κάθε έννοια αξιολόγησης. Ιδού η σχετική ρύθμιση: «Η εξωτερική αξιολόγηση διενεργείται περιοδικά, ανά τέσσερα έτη, από φορέα αξιολόγησης, ο οποίος επιλέγεται κατόπιν ανοικτού διαγωνισμού, υπό την ευθύνη του φορέα εποπτείας του φορέα παροχής υπηρεσιών Δια Βίου εκπαίδευσης ή κατάρτισης.» Η επιλογή των εξωτερικών αξιολογητών κατόπιν ανοικτού διαγωνισμού, χωρίς να έχει θεσμοθετηθεί ποιός δικαιούται να αξιολογεί και χωρίς να έχει αποφασισθεί ένα Εθνικό Σύστημα Αξιολόγησης και

³ <http://www.ntua.gr/posdep/NOMOI/index.htm>

Διασφάλισης της Ποιότητας, κινδυνεύει να μετατρέψει την αναγκαία αξιολόγηση σε συναλλαγή παροχής υπηρεσιών.

Τα όργανα διοίκησης των Ινστιτούτων Δια Βίου Εκπαίδευσης θα πρέπει να ορίζονται ρητά από το Νόμο. Σε ένα συνολικό πλαίσιο απορρύθμισης η έλλειψη αυτή επιτείνει τους κινδύνους μιας αυτόνομης λειτουργίας σε βάρος της κύριας αποστολής των Πανεπιστημίων, σε βάρος της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου και υπέρ μιας ιδιωτικοποίησης των εκπαιδευτικών διαδικασιών. Απαιτείται αντίθετα ισχυροποίηση των θεσμών και δημοκρατικά ερείσματα. Η αρμοδιότητα του Προέδρου θα πρέπει να ανατεθεί σε αιρετό μέλος της διοίκησης του Πανεπιστημίου, δηλαδή μέλος της Πρυτανείας, για να μπορεί να υπάρξει δημοκρατικός έλεγχος. Το δε Συμβούλιο θα πρέπει να ορίζεται από τη Σύγκλητο, ώστε να μπορεί να ελέγχεται ως προς την εφαρμογή των νόμων και των κανονισμών.

Στο Σχέδιο Νόμου δεν ορίζεται ρητά ο φορέας οικονομικής διαχείρισης των πόρων εκτός Τακτικού Προϋπολογισμού και Δημοσίων Επενδύσεων. Στα Πανεπιστήμια ο μόνος άλλος φορέας διαχείρισης που διέπεται από σαφείς κανόνες και υπόκειται σε έλεγχο και εντός και εκτός Πανεπιστημίου είναι ο Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας (ΕΛΚΕ). Επομένως θα πρέπει να αναφέρεται ρητά ότι στα Ινστιτούτα Δια Βίου Εκπαίδευσης θα εφαρμόζεται ο Οδηγός Χρηματοδότησης του ΕΛΚΕ και ότι η διαχείριση θα υπόκειται στον έλεγχο της Επιτροπής Ερευνών του Πανεπιστημίου.

Η εισαγόμενη αποτίμηση της αξίας του εκπαιδευτικού έργου ανάλογα με την προέλευση της χρηματοδότησης στο άρθρο 10, παρ. 4 και 5, δηλαδή συγχρηματοδότηση ή αυτοχρηματοδότηση, είναι απαράδεκτη. Εφόσον η αμοιβή εξαρτάται από την πηγή χρηματοδότησης, εισάγεται ένα δελεαστικό κίνητρο για την ιδιωτικοποίηση των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων. Όποιες και εάν είναι οι πηγές της χρηματοδότησης θα πρέπει να ισχύει στο πλαίσιο των δημοσίων ιδρυμάτων η αρχή της ίσης αμοιβής για ίση εργασία και ίσα προσόντα. Η ανώτατη αμοιβή θα μπορούσε να ορίζεται από τα Υπουργεία Παιδείας και Εθνικής Οικονομίας ανεξάρτητα από το χρηματοδότη.

Τέλος δεν θα μπορούσε να γίνει δεκτή η διάταξη που αναφέρει ότι με απλή υπουργική απόφαση θα μπορούν να ιδρύονται από άλλους φορείς Ινστιτούτα Δια Βίου Εκπαίδευσης. Θα έπρεπε να απαιτείται Προεδρικό Διάταγμα και να δίδεται στο Νόμο το περίγραμμα των φορέων που θα μπορούσαν να πιστοποιούνται για την παροχή Δια Βίου Μάθησης. Δεν είναι δυνατό να μην ορίζει ο Νόμος με ποιούς όρους ιδιωτικοί για παράδειγμα φορείς θα δικαιούνται να εισέλθουν στην «αγορά» της Δια Βίου Μάθησης. Ενώ για τα Πανεπιστήμια το καθεστώς λειτουργίας τους είναι σαφές και διέπεται από το Νόμο Πλαίσιο, οι λοιποί φορείς ούτε κατονομάζονται, ούτε δικαιολογείται η νομιμοποίηση της παρουσίας τους και θα μπορούσαν να χρησθούν με απλή υπουργική απόφαση παροχής συνεχιζόμενης εκπαίδευσης μετά τις βασικές σπουδές. Προφανέστατα θα πρόκειται για φορείς που δεν έχουν προγράμματα βασικών σπουδών και δεν έχουν ερευνητικές δραστηριότητες. Οι συνέπειες θα πλήξουν την ποιότητα και την αξιοπιστία της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης.

Συμπερασματικά, το Σχέδιο Νόμου ως έχει, ενώ ορθά έρχεται να καλύψει ένα θεσμικό κενό, σε συνθήκες υποχρηματοδότησης των Πανεπιστημίων, κι ενώ υπάρχει ανάγκη στήριξης των θεσμικών οργάνων και των βασικών λειτουργιών των Πανεπιστημίων, θα μπορούσε να επιδράσει απορρυθμιστικά και ίσως σε βάρος των υπαρχόντων Προγραμμάτων Βασικών Σπουδών και ακόμα περισσότερο των Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών. Θα ενισχύσει εντός των Πανεπιστημίων τις τάσεις αλλότριας απασχόλησης, αντί να στηρίζει τις υγιείς δυνάμεις ανανέωσης των Πανεπιστημίων και ενδυνάμωσης της ποιότητας. Και ακόμα χειρότερα, ένα κοινωνικό δικαίωμα και μια ζωτική ανάγκη για την οικονομία κινδυνεύει να μετατραπεί σε εμπορία υποβαθμισμένων εκπαιδευτικών υπηρεσιών.